

5. Саблук П. Т. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті // Економіка АПК. — 2001. — № 4.

6. Статистичний щорічник України за 2007 рік / За ред. О. Г. Осауленка. Державний комітет статистики України. — 2008. — 572 с.

Стаття надійшла до редакції 02.06.2009

УДК 636:631.15

Ф. В. Іваненко

канд. с/г наук, доцент

(ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»)

РЕСУРСИ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО І М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ

Проведено аналіз ефективності використання ресурсу галузі скотарства, системи управління.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: молочне і м'ясне скотарство, адміністративно-територіальна реформа, моніторинг стану земель, менеджмент галузей скотарства, селянські господарства.

KEY WORDS: dairy and meaty cattle breeding, administrative-territorial reform, survey situation of ground, management branches of cattle breeding, rural households.

Сьогодні в Україні гостро стоїть проблема дефіциту продукції тваринництва. Постійне зростання цін викликає шок і обурення в суспільстві. Як вирішити питання виробництва дешевої і якісної молочної і м'ясної продукції? З іншого боку постає питання неефективного використання земель, які очевидно повинні мати вузько галузеве призначення, а саме сінокоси і пасовища. В Україні таких земель нараховується 8,8 млн га або 19,7 % усіх сільськогосподарських угідь. Ці землі використовуються нераціонально через відсутність достатнього поголів'я великої рогатої худоби, овець і кіз. Чому ці землі використовуються неефективно? Кожен гектар таких земель може дати 50—100 центнерів кормових одиниць. Навіть за мінімальної врожайності зазначені угіддя можуть забезпечити кормами 10 млн голів великої рогатої худоби (1,5 млн т яловичини). Так чому ж в Україні щороку скорочується чисельність корів та відгодівельної худоби? Цей процес не зупиниться до тих пір, поки не будуть задіяні дієві важелі стимулювання ви-

робництва. Сьогодні основне виробництво продукції скотарства зосереджено у присадибних селянських господарствах, що вимагає перегляду структури витрат із бюджету на дотації галузей тваринництва.

Питання розвитку галузей молочного і м'ясного скотарства вивчали Буркат В. П., Бородій І. В. Ільчук М. М., Калінчик М. В., Угнівенко А. М., Тимченко О. Г. та ін. Однак до тепер не існує єдиного підходу щодо розробки та запровадження ефективної технології і менеджменту у цих галузях в умовах присадибних селянських господарств із залученням наявних ресурсів. Особливо актуальним є це питання в умовах трансформації економіки України.

Мета досліджень полягає в тому, щоб вивчити наскільки ефективно розвиваються галузі молочного і м'ясного скотарства в Україні та розробити ефективну систему управління виробничими та іншими ресурсами для розвитку цих галузей в умовах присадибних селянських господарств.

Для забезпечення продовольчих потреб України необхідно звернути більше уваги питанню розвитку молочного і м'ясного скотарства, як джерела найдешевшої тваринницької продукції. Значне скорочення виробництва висококалорійної молочної і м'ясної продукції обумовлено високими темпами скорочення поголів'я худоби у господарствах суспільного сектору економіки. Україна з експортера перетворилась в імпортера молочних продуктів, м'яса та іншої продовольчої продукції. Тривалий час Україна частково задовольняла свої потреби в м'ясі шляхом «поїдання поголів'я великої рогатої худоби. Калорійність продовольчого кошика збалансовується за рахунок надлишкового споживання картоплі, хлібобулочних і макаронних виробів. За період 1987—2007 рр. поголів'я великої рогатої худоби зменшилось утричі. Позитивна динаміка спостерігається лише у присадибних селянських господарствах [1, 2]. З боку держави не розроблено дієвих механізмів стимулювання збереження поголів'я худоби та виробництва молочної і м'ясної продукції. Деякі надії покладаються на зростання цін на продукцію тваринництва, як дієвий чинник впливу на співвідношення попиту і пропозиції. За законами ринкової економіки зростання ціни дозволяє переробним підприємствам стабілізувати свої доходи при менших обсягах виробництва. Для споживачів із низьким рівнем доходів більшість продовольчих товарів одержаних із такої сировини вже стають недоступними. Натомість для заможних громадян питання вибору асортименту продовольчого кошику стає другорядним.

Невдале реформування колективних господарств найбільше шкоди завдало галузям тваринництва та скотарства зокрема. Знищено було не лише товарне виробництво а й селекційні центри у регіонах. За період 1965—2005 рр. в Україні чисельність племінних станцій зменшилась у 3,5 разу, а пунктів штучного осіменіння у два рази. Найбільш суттєвим фактором є те, що основна частка поголів'я корів і телиць осіменяється бугаями з числа відгодівельного поголів'я. Племінні станції значно скоротили обсяги виробництва замороженої сперми. Якщо у 1990 році в Україні було вироблено 56 млн спермодоз, то вже у 2005—07 рр. 1,5—1,7 млн спермодоз. Аналогічні тенденції спостерігаються і в інших галузях тваринництва (табл. 1).

Таблиця 1

**РЕЗУЛЬТАТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО
ОСІМЕНІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН В УКРАЇНІ**

Рік	Працювало		Осіменіння поголів'я маток					
	племінних станцій	пунктів штучного осіменіння	корів і телиць		вівцематок		свиноматок	
			тисяч голів	% *	тисяч голів	%*	тисяч голів	% *
1965	298	21686	7611,4	79,2	2385,8	62,3	216,0	19,1
1975	198	21723	8602,1	84,0	2454,3	70,0	428,8	45,0
1985	117	20558	9928,5	92,0	2550,9	80,0	1015,3	72,0
2005	83	10214	1323,1	36,8	15,2	11,0	152,0	18,9

* Відсоток штучно осіменених маток від чисельності всього поголів'я.

У розпорядженні агропромислового комплексу України знаходиться 45,8 млн га земель сільськогосподарського призначення, із яких використовується в якості сільськогосподарських угідь 40,4 млн га, що складає 88,3 %. Наявні сільськогосподарські угіддя до тепер не мають раціональної структури. Оптимальним показником розораності земель можна вважати 50—60 %, тоді як в Україні у 2000—2007 рр. цей показник перевищував 80 % (табл. 2).

Таблиця 2

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ
(РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ за 2007 рік) [2, 5].**

Показник	Наявні угіддя		Угіддя, що не використовуються		Покинуті землі, %
	тис. га	%	тис. га	%	
Сільськогосподарських угідь	40440,6	100	6822,2	100	16,87
у т.ч.: Рілля	33618,4	83,1	1647,6	24,15	4,90
Багаторічні насадження	828,1	2,05	193,1	2,83	23,32
Сіножаті	2212	5,47	632,3	9,27	28,58
Пасовища	5402,8	13,36	1770,0	25,95	32,76
Перелоги	359,0	0,89	274,2	4,02	76,38

Стало очевидним, що розвиток галузей тваринництва відбувається екстенсивним шляхом, а адміністративні важелі досить часто не дають очікуваного результату. Наприклад, стимулювання реалізації відгодівельного поголів'я масою понад 450 кг, тоді як відомо, що вирощування телиць, маса яких перевищує 350 кг, збиткове, оскільки середньодобові прирости їх живої маси у цей час становлять 250—350 г, а вік реалізації понад 2 роки. Доречно сказати, що саме на таких показниках продуктивності худоби сьогодні забезпечується основний обсяг виробництва яловичини. Тут годі й говорити про конкурентоздатність вітчизняного товаровиробника після вступу України до СОТ. Деякі ілюзії створювались навколо перспектив створення галузі м'ясного скотарства. Основною продукцією від утримання корів м'ясних порід є приплід, однак через низькі показники відтворення (на 100 маток отримують 60—70 телят) ця галузь не стала привабливою для більшості господарств. Показник виходу телят на 100 маток у скотарстві зменшився з 96 до 78 %. У 2006—08 рр. найнижчим цей показник був у Закарпатській, Львівській і Сумській областях — 70—75 %.

Так само не отримали очікуваного результату від «голштинізації». Використання високопродуктивних голштинів (удій 6,5—7,3 тис. кг за лактацію) у спеціалізованих племінних господарствах обмежується одержанням 3—4 телят та відповідною кількістю лактацій. Така худоба має низьку резистентність та потребує значних затрат концентрованих кормів, що визначає собівартість

виробленої продукції. У раціонах дійних корів племінних ферм питома частка концентрованих кормів сягає 50 %. Значимість та чисельність таких господарств з кожним роком зменшується, бо основний обсяг яловичини і молока (відповідно 70—80 %) виробляється у присадибних господарствах населення. Для скотарства залишається проблемним процес відтворення. Очевидно, що саме тут ключову роль мають відігравати племінні ферми, племінні станції та інші селекційні центри, які ще належить створити в регіонах із розвиненим скотарством. Ще більш значимий цей чинник для спеціалізованого м'ясного скотарства, де основна і єдина функція самки — дати приплід і виховувати його на підсосі до 6—8-місячного віку. Якщо теля не одержали або молодняк загинув, то утримання таких корів завдає господарству 100 % збитків. Не зайве нагадати, що галузь м'ясного скотарства в Україні так і не створено. Є лише її зародки, які належить розвивати через створення сприятливих виробничих умов для селянських і фермерських господарств. Саме створенню пасовищ слід надати найбільшого значення та приділити уваги з боку місцевих органів влади. Вже сьогодні необхідно провести повний моніторинг стану земель сільськогосподарського призначення, виявити угіддя, що підлягають негайному залуженню та створенню на їх основі культурних пасовищ. Дослідження Інституту землеробства УА-АН [4] показали, що в Україні 10,1 млн га або 29,5 % сільськогосподарських угідь за агрохімічними, агрофізичними характеристиками є непридатними для інтенсивного землеробства. До цих земель слід віднести і території із значним рівнем забруднення після техногенних катастроф. Цей потенціал доцільно використати для створення культурний пасовищ і сінокосів, що дасть змогу частково вирішити питання збереження родючості ґрунтів і зменшити екологічні проблеми у регіонах. Часткове скорочення площ під культурами інтенсивного землеробства на користь створення культурних пасовищ дає можливість розв'язати одночасно три важливі проблеми:

- відновлення родючості ґрунту;
- забезпечення розвитку скотарства як джерела органічних добрив;
- створення базису для ефективної сівозміни.

Питання реформи структури управління земельними, трудовими та іншими ресурсами села вже перезріло. Місцеві органи влади сьогодні виконують функції реєстрації визначеного переліку документів та збору обмеженої інформації про стан виробничих ресурсів села. Поряд із створенням в Україні дієвого ринку

землі, сільські ради мають бути наділені повноваженнями контролю і управління ресурсами сільського господарства. На цій основі встановиться тісний зв'язок із реальними виробниками продукції.

У контексті адміністративної реформи в Україні важливою складовою може стати питання створення ефективної системи управління виробничими ресурсами з боку виконавчої влади на місцевому рівні. Тут має бути вирішена проблема так званих «покинутих земель», неефективного використання орендованих земель, земель із значним ступенем еродованості та ін. У 2007 році було частково досліджено питання ефективності використання земель у сівозміні та разом з тим було виявлено, що питома частка земель, що не використовується для виробничих потреб у Сумській, Київській областях, становить — 30—35 %, у Рівненській, Хмельницькій області 21—22 %, у інших областях 5—10 %. Моніторинг стану земель має бути постійним і більш глибоким, щоб вчасно виявити хижацьке ставлення до землі. Крім моніторингу за станом земель до розширення повноважень сільських і селищних рад можна додати й питання створення та управління громадськими пасовищами для потреб випасу худоби власників присадибних селянських господарств, як альтернативи у виробництві продукції скотарства. Тут можна досягнути найвищої ефективності держаної підтримки галузі.

У контексті адміністративної реформи в Україні належить розробити і запровадити дієву систему виробництва і заготівлі продукції тваринництва на базі створення галузевих обслуговуючих кооперативів. Кооперацію можна поділити на горизонтальну (кооперація підприємств однієї галузі) і вертикальну (кооперація підприємств різних галузей) [3]. Очевидно, що тут має знайти своє місце процес створення виробничих об'єднань для забезпечення необхідними ресурсами присадибних селянських господарств.

Найбільш важливим питанням у створенні продовольчих резервів є розробка та запровадження ефективної системи стимулювання виробництва продукції скотарства, зокрема молока і яловичини. Всі можливі фінансові ресурси держави доцільно спрямувати у формі дотацій на розвиток галузей молочного і м'ясного скотарства. Вся організаційно-технічна робота може виконуватись співробітниками сільських і селищних рад. Для цієї мети в структурі виконавчої влади належить створити спеціальні підрозділи, що можуть виконувати програму формування державних резервів продовольства в Україні.

Основним принципом ефективного функціонування цих структур є дотування утримання поголів'я корів у присадибних селян-

ських господарствах при умові, що від поголів'я корів було заготовлено для потреб державних продовольчих резервів визначеного обсягу молока та племінного молодняка. Племінним може вважатись худоба, що одержана в результаті осіменіння корів спермою бугаїв плідників оцінених за якістю нащадків.

Закупівельні ціни на здане молоко і велику рогату худобу доцільно формувати із середньозважених показників собівартості продукції у регіоні і рентабельності виробництва на рівні 10—15 %. Планування показників собівартості і ціни та їх оптимального співвідношення може стимулювати обсяги виробництва і впливати на процес ціноутворення на продукцію тваринництва.

Така система заготівлі продукції тваринництва повинна стимулювати роботу ринкових механізмів і стати альтернативою приватному бізнес-структурам, що постійно підвищують ціни за умов гострого дефіциту продукції скотарства.

Так само місцеві органи влади можуть взяти на себе низку питань, що пов'язані із сервісним обслуговуванням присадибних селянських господарств. У зв'язку з цим існує нагальна потреба розробки та запровадження ефективної системи державного планування і управління процесом виробництва, переробки і збуту сільськогосподарської продукції, в тому числі і в регіонах з екологічно несприятливими умовами виробництва.

Висновки:

1. Наявні ресурси агропромислового комплексу України використовуються неефективно. Значна частина земельних ресурсів взагалі може бути задіяна для виробництва продукції скотарства.

2. Міністерству аграрної політики необхідно розробити більш ефективну систему управління структурами сервісного обслуговування присадибних селянських господарств, процесом виробництва, зберігання і переробки продукції тваринництва.

3. Менеджмент галузі скотарства може стати ефективним, якщо для розвитку цієї галузі будуть задіяні інші ресурси (висококваліфіковані кадри, фінансова підтримка виробника) й управлінські структури місцевих органів влади.

Література

1. Іваненко Ф. В. Уроки вільного падіння: Проблеми галузі // Сільський час, червень 2005. — № 41. — С. 9.

2. Іваненко Ф. В. Ефективність використання земельних і трудових ресурсів села // Всеукраїнська ділова газета «Аграрний тиждень». — № 19(062) № 20(063). — 2008. — С. 8—9.

3. *Ільчук М. М.* Ефективне функціонування молокопродуктового підкомплексу України. — К.: Нічлава, 2004. — 312 с.

4. *Сайко В. Ф.* Стан земельних угідь та поліпшення їх використання // Збірник наукових праць Інституту землеробства УААН. — К.: ЕКМО, 2005. — С. 3—11.

5. *Мацюцька О. П., Іваненко Ф. В.* Державне регулювання процесу використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення // Збірник наукових праць Інституту землеробства УААН. — К.: ЕКМО, 2005. — С. 11.

Стаття надійшла до редакції 08.06.2009

УДК 658.589.009.1

І. І. Іванова

аспірантка кафедри міжнародного менеджменту,
(ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»)

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Встановлено вплив інтелектуального капіталу на конкурентоспроможність підприємства в сучасних умовах для підвищення їх ефективної діяльності. Визначено взаємозв'язок між інтелектуальним капіталом та формуванням адаптаційної ефективності. Охарактеризовано типи інтелігентності персоналу підприємства та розглянуто структуру інтелектуального капіталу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Інтелектуальний капітал, капітал процесів, інноваційний капітал, організаційний капітал, клієнтський капітал, інновації, конкурентоспроможність, нова економіка, економіка знань.

KEY WORDS: Intellectual capital, process capital, innovative capital, managerial capital, client capital, innovation, competitiveness, new economy, knowledge economy.

Нова економіка являє собою таку економічну формацію, де знання та інформація відіграють первинну роль у відтворенні. Як наслідок, щоб конкурувати на ринку, підприємству уже недостатньо володіти значними матеріальними активами. Часто цього навіть не потрібно. У таких умовах інтелектуальний капітал стає важливим фактором, що визначає конкурентоспроможність підприємства як у поточній ситуації, так і на перспективу. Інтелектуальний капітал, у свою чергу, не є однорідним і має складну структуру, куди входить як традиційний економічний капітал,